

1. Czym jest kleszczowe zapalenie mózgu?

Kleszczowe zapalenie mózgu, zwane również odkleszczowym zapaleniem mózgu lub w skrócie – KZM, jest chorobą wirusową atakującą układ nerwowy. Wywołuje ją wirus przenoszony głównie przez kleszcze. Do zakażenia dochodzi poprzez ukłucie przez kleszcza. Możliwe jest również zakażenie poprzez spożycie surowego mleka od zakażonych zwierząt. KZM jest chorobą sezonową ze względu na okres aktywności kleszczy głównie w miesiącach od kwietnia do października, choć doniesienia o infekcjach pokrywają szerszy czas w roku, nawet ten zimowy.

Pierwsza faza zakażenia może przebiegać bezobjawowo lub mogą występować objawy grypopodobne (gorączka, ból głowy, mięśni i stawów), nudności, wymioty, biegunka. Po okresie wyciszenia się objawów, u niektórych chorych zakażenie wejdzie w drugą fazę, która może przebiegać pod postacią zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych, zapalenia mózgu czy rdzenia kręgowego. Druga faza choroby może objawiać się jeszcze wyższą gorączką, bólami głowy, wymiotami, światłowstrętem, oczopląsem czy sztywnością karku.

Najlepszymi sposobami ochrony przed chorobą jest unikanie narażenia na ukąszenie przez kleszcze (osłona skóry, repelenty, kontrola skóry po wyjściach do lasu) oraz szczepienie.

2. Dlaczego warto się szczepić przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu?

W przypadku rozwinięcia się zapalenia mózgu lub rdzenia kręgowego w przebiegu KZM **możliwe są powikłania w postaci zaburzeń czucia, niedowładów, niedosłuchu, upośledzenia pamięci i zdolności koncentracji**. W skrajnych przypadkach może dojść nawet do porażenia mięśni oddechowych i zgonu z powodu zaburzeń oddychania lub konieczność wspomagania oddechu za pomocą respiratora. **U około 1-2% chorych z objawami ze strony układu nerwowego infekcja kończy się śmiercią**. Szczepienie chroni nas przed tymi następstwami choroby, uzupełniając niedoskonałą ochronę przed ukąszeniami kleszczy. Warto zaznaczyć, że **dane epidemiologiczne wskazują na wzrost częstości zachorowań na KZM**. Wzrost związany jest z wydłużeniem okresu aktywności kleszczy oraz zwiększeniem zasięgu ich występowania w konsekwencji ocieplenia klimatu.

3. Dla kogo szczepienie przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu jest szczególnie ważne?

Kleszcze występują na terenie całego naszego kraju, a ukąszenie przez tego stawonoga może zdarzyć się zarówno w lesie na terenach wiejskich, jak i w miejskim parku czy przydomowym ogrodzie. Korzyści ze szczepienia odniesiemy, jeżeli mamy jakikolwiek kontakt z przyrodą. Natomiast najbardziej narażone na rozwój KZM są osoby, które przebywają lub pracują w rejonach podwyższonego ryzyka w północno-wschodniej części naszego kraju, szczególnie na terenach leśnych, dlatego też Program Szczepień Ochronnych zaleca szczepienie właśnie takim osobom.

W szczególności zaleca się szczepienie osobom przebywającym na terenach wysokiego narażenia na KZM :

- zatrudnionym przy eksploatacji lasu
- stacjonującemu wojsku
- funkcjonariuszom straży pożarnej i granicznej
- rolnikom
- młodzieży odbywającej staże i praktyki zawodowe
- osobom podejmującym często aktywność na zewnątrz (biegacze, spacerowicze, grzybiarze, właściciele psów, myśliwi, rodziny z małymi dziećmi, turyści, uczestnicy obozów i kolonii)

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zalecane szczepienie przeciw KZM według rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 2012 r. jest wymagane u pracowników, funkcjonariuszy, żołnierzy lub podwładnych podejmujących pracę, zatrudnionych lub wyznaczonych do wykonywania czynności na obszarach endemicznego występowania kleszczowego zapalenia mózgu (Polska północno-wschodnia) i:

- bezpośrednio związanych z uprawą roślin lub hodowlą zwierząt,
- w kompleksach leśnych oraz na terenach zadrzewionych,
- w trakcie pełnienia służby lub wykonywania pracy w urzędach, jednostkach podległych i nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego do spraw wewnętrznych, ministra właściwego do spraw zagranicznych, Ministra Sprawiedliwości oraz Szefa Służby Celnej, jeżeli występuje narażenie na kleszczowe zapalenie mózgu.

Koszty przeprowadzenia szczepień oraz zakupu szczepionek ponosi w takim przypadku pracodawca.

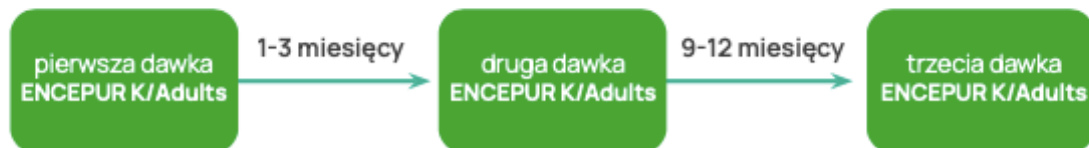
4. Jak przebiega szczepienie?

W Polsce dostępne są dwa preparaty szczepionek przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu. Szczepionki są w pełni płatne. Każda z nich jest dostępna w dawce dla dorosłych oraz dla dzieci:

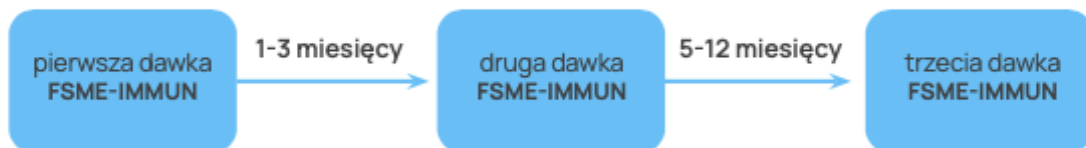
Encepur K	0,25 ml, dla dzieci 1-11 lat
Encepur Adults	0,5 ml, dla osób powyżej 12. roku życia
FSME-IMMUN 0,25 ml Junior	0,25 ml, dla dzieci 1-15 lat
FSME-IMMUN 0,5 ml	0,5 ml, dla osób powyżej 16. roku życia

Na szczepienie podstawowe składają się 3 dawki szczepienia podawane w odpowiednich odstępach czasowych.

Klasyczny schemat szczepienia podstawowego preparatem ENCEPUR K/Adults

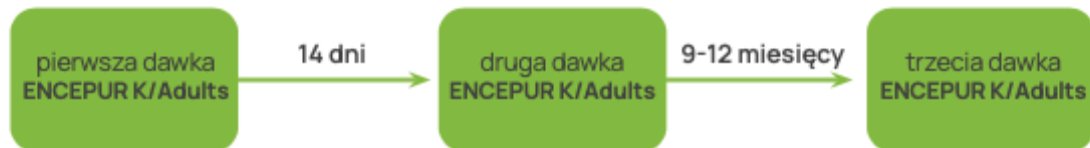

Klasyczny schemat szczepienia podstawowego preparatem FSME-IMMUN 0,5ml/0,25ml Junior

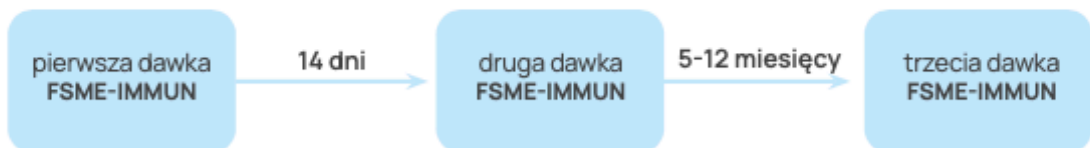

Istnieje również możliwość zastosowania tzw. przyspieszonego schematu szczepienia w sytuacji, gdy zachodzi konieczność uodpornienia w krótkim czasie. Podaje się wtedy drugą dawkę po 2 tygodniach od pierwszej. Ponadto, w przypadku preparatu Encepur K/Adults, przewidziano także tzw. szybki schemat szczepienia, który pozwala na przyjęcie wszystkich trzech dawek szczepienia podstawowego w przeciągu 3 tygodni.

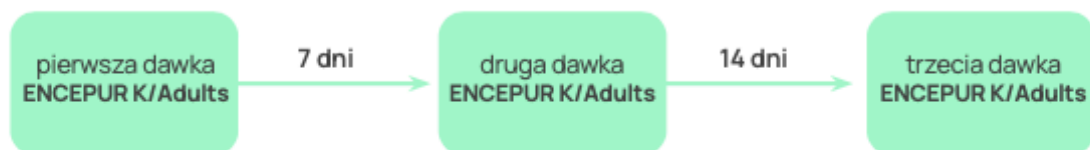
Przyspieszony schemat szczepienia podstawowego preparatem ENCEPUR K/Adults

Przyspieszony schemat szczepienia podstawowego preparatem FSME-IMMUN 0,5ml/0,25ml Junior

Szybki schemat szczepienia podstawowego preparatem ENCEPUR K/Adults

Ze względu na fakt, że odporność po szczepieniu maleje wraz z upływem czasu, konieczne jest przyjmowanie dawek przypominających w celu zachowania ochrony. Zazwyczaj pierwszą dawkę przypominającą podaje się po 3 latach od zakończenia szczepienia podstawowego. Następne dawki podawane są co 5 lat. Ze względu na szybsze zanikanie odporności u osób starszych okres pomiędzy kolejnymi dawkami przypominającymi należy skrócić do 3 lat u osób po 49. roku życia jeżeli korzysta się z preparatu Encepur Adults oraz u osób powyżej 60. roku życia korzystając ze szczepionki FSME-IMMUN 0,5 ml.

5. Czy szczepionki przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu są skuteczne?

Szczepienie przeciw KZM wykazuje wysoką skuteczność (na poziomie >96,3% we wszystkich grupach wiekowych) w wytwarzaniu odpowiedniego poziomu przeciwciał, które zapewniają ochronę przed zakażeniem tym wirusem. Dane te dotyczą osób zaszczepionych trzema dawkami klasycznego szczepienia podstawowego po 3 tygodniach od otrzymania ostatniej dawki.

Najnowsza analiza badań szczepionek dostępnych w Europie wskazuje na rzeczywistą skuteczność w zapobieganiu chorobie u osób, które otrzymały pełne szczepienie podstawowe na poziomie **90,1 - 98,9%**.

Należy pamiętać, że skuteczność szczepienia zmniejsza się z czasem, szczególnie u osób powyżej 60. roku życia. W celu utrzymania wysokiego poziomu ochrony przed kleszczowym zapaleniem mózgu warto przyjmować szczepienia przypominające.

Okolo 98% wszystkich przypadków KZM dotyczy osób nieszczepionych.

6. Czy szczepionki przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu są bezpieczne?

Szczepionki przeciw KZM należą do szczepionek inaktywowanych, to znaczy takich które zawierają „zabite” wirusy, niezdolne do wywołania choroby.

Jak w przypadku stosowania każdego leku czy szczepionki, po otrzymaniu szczepienia przeciw KZM mogą pojawić się działania niepożądane. Najczęściej są to przemijające objawy w miejscu wkłucia, takie jak ból, obrzęk i zaczerwienienie. Czasem mogą pojawić się objawy ogólne, takie jak bóle głowy, mięśni, stawów, podwyższona temperatura ciała czy ogólne osłabienie. Objawy zwykle charakteryzują się niewielkim nasileniem i ustępują bez leczenia lub wymagają krótkotrwałego stosowania leków przeciwbólowych czy przeciwgorączkowych. Powyższe objawy pojawiają się najczęściej po pierwszej dawce szczepienia. Inne działania niepożądane zdarzają się rzadko.

W przypadku wystąpienia zaburzeń stanu zdrowia po szczepieniu mówimy o niepożądanych odczynach poszczepiennych (NOP). NOP to nadmierna reakcja organizmu na podaną szczepionkę, która wystąpiła w okresie 4 tygodni po jej podaniu. W szczególnych przypadkach możliwe jest także wystąpienie reakcji alergicznej na jeden ze składników szczepionki.

7. Przeciwwskazania do szczepienia

Szczepienia nie należy podawać, jeżeli wystąpiła poważna reakcja alergiczna po wcześniejszej dawce szczepienia lub stwierdzono nadwrażliwość na którykolwiek składnik szczepionki.

Szczepienie należy odroczyć w przypadku występowania ostrej infekcji przebiegającej z gorączką oraz w przypadku zaostrzenia choroby przewlekłej.

Źródła:

1. <https://szczepienia.pzh.gov.pl/szczepionki/kleszczowe-zapalenie-mozgu/>
2. <https://www.kleszcz.info.pl/>
3. Raport PZH nt. Kleszczowego zapalenia mózgu [https://www.pzh.gov.pl/wp-content/uploads/2021/03/KleszczoweZapalenieMozgu-raport-PZH_2021.pdf]
4. Interna Szczeklika. Mały podręcznik 2023/2024. Wyd. Medycyna Praktyczna
5. Wakcynologia praktyczna; red. Ciechanowski P, Mrozek-Budzym D; wyd. Alfamedica press, 2023
6. Bojkiewicz É, Toczyłowski K, Sulik A. Tick-borne encephalitis – a review of current epidemiology, clinical symptoms, management and prevention. Przegl. Epidemiol. 2020; 74 (2):316-325. doi: 10.32394/pe.74.24. PMID: 33115220.
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 2012 r. w sprawie wykazu rodzajów czynności zawodowych oraz zalecanych szczepień ochronnych wymaganych u pracowników, funkcjonariuszy, żołnierzy lub podwładnych podejmujących pracę, zatrudnionych lub wyznaczonych do wykonywania tych czynności
8. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, art. 20
9. Charakterystyki produktów leczniczych Encepur K/Adults, FSME-IMMUN 0,5 ml/0,25 ml Junior
10. Miazga W, Whuk K, Tataro T, et al. The long-term efficacy of tick-borne encephalitis vaccines available in Europe - a systematic review. BMC Infect Dis. 2023;23(1):621. Published 2023 Sep 21. doi:10.1186/s12879-023-08562-9
11. European Centre for Disease Prevention and Control. Tick-borne encephalitis. In: ECDC. Annual epidemiological report for 2019. Stockholm: ECDC; 2021.

